

3. Шляхи удосконалення якості освіти лікарів України у контексті Болонського процесу / І.В. Кочін, О.М. Акулова, О.О. Гайволя та ін. // Запорозький медичний журнал. – 2009. – Т. 11. – № 3. – С. 141–144.

4. Шевченко Н.Ф. Соціально-педагогічна адаптація молоді з обмеженими можливостями в процесі інтегративного навчання / Н.Ф. Шевченко, А.І. Шевченко // Вісник Запорізького національного університету : зб. наук. статей. Педагогічні науки. – 2008. – № 1. – С. 246–251.

5. Бурман Л.В. Формування діалогічних умінь: методичні рекомендації для студентів педагогічних вищих навчальних закладів / Л.В. Бурман. – Кривий Ріг : КДПУ, 2007. – 26 с.

СВАТЬЄВ А.В.

ЗАГАЛЬНООСВІТЯНСЬКИЙ КОНТЕКСТ СКЛАДОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ТРЕНЕРА-ВИКЛАДАЧА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Зміна сучасної парадигми системи освіти у вищих навчальних закладах України зумовлена необхідністю професійної підготовки майбутніх фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці відповідно до мінливих соціально-економічних процесів. Організація навчання у вищих навчальних закладах має бути спрямована на формування особистості фахівця, якому властиві творчий самостійний пошук та здібності, необхідні для здійснення ефективної майбутньої професійної діяльності; який володіє системою відповідних знань і вмінь; здатного до саморозвитку та самонавчання впродовж усього життя.

Теоретичною основою організації професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах взагалі та з фізичної культури і спорту зокрема слугують Конституція України та Закони України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, “Про фізичну культуру і спорт”, Державна національна програма “Освіта” (“Україна ХХІ століття”), Національна доктрина розвитку освіти України, Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту.

Досліджуючи питання, пов’язані з підготовкою майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності, ми спиралися на розробки вітчизняних та російських науковців, які розглядали у своїх працях різні аспекти підготовки фахівців у вищих навчальних закладах: Г.Р. Генсерук (підготовка майбутніх учителів фізичної культури до застосування інформаційних технологій у професійній діяльності); Г.З. Карнаухов (соціально-педагогічна регуляція підготовки професійних кадрів і кваліфікованих спортсменів у поліструктурній функціональній педагогічній системі); Р.П. Карп’юк (професійна підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання: теорія та методика); В.А. Петьков – теоретичні основи і прикладні аспекти формування фізичної культури особистості в системі безперервної освіти); О.М. Пехота (індивідуалізація професійно-педагогічної підготовки вчителя); Н.І. Соловійова (становлення індивідуального стилю діяльності вчителя в системі безперервної фізкультурної освіти); Л.П. Сущенко (професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту); Г.В. Троцько (теоретичні та методичні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах); В.Г. Тютюков (дидактико-акмеологічне перетворення процесу освоєння спеціального змісту вищої фізкультурної освіти) та ін.

На основі теоретичного аналізу ми з’ясували, що, незважаючи на значну кількість досліджень з питань організації процесу навчання фахівців у вищих навчаль-

них закладах, проблема підготовки майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності висвітлена недостатньо. Залишаються нерозв'язаними питання відповідності вимог, які ставляться суспільством до підготовки майбутніх фахівців відповідно до нових соціально-економічних умов, і наявного рівня підготовки цих фахівців до професійної діяльності.

Визначені аспекти окреслюють *мету статті*, яка полягає у з'ясуванні загальноосвітнянського контексту складової підготовки майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності.

Посилення соціального значення процесу професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах до професійної діяльності зумовлено новими соціально-економічними змінами, розбудовою нашої держави відповідно до ринкових умов.

Процеси трансформації, глобалізації й інтеграції, що відбуваються сьогодні в соціально-економічному житті українського суспільства, вимагають якісних змін у концептуальних засадах професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців усіх сфер діяльності, зокрема, у галузі фізичного виховання та спорту.

Ефективність майбутньої професійної діяльності тренера-викладача залежить від якості його підготовки, рівня професійних знань, умінь та навичок застосовувати здобуті знання на практиці, рівнем готовності здійснювати професійну діяльність у сучасних ринкових умовах.

Підготовка майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності, загальний рівень його професійної майстерності залежить від комплексного підходу до побудови змісту освіти, виокремлення вагомих професійних знань, що сприяють оволодінню змістовою і процесуальною сутністю професійної діяльності майбутнього тренера-викладача, забезпечення інтегративних міждисциплінарних зв'язків у формуванні цілісної системи професійних знань, розробки і впровадження форм і методів, використання разом із традиційним інтерактивного навчання.

Зрозуміти сутність процесу підготовки майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності у вищих навчальних закладах можна завдяки з'ясуванню базових понять дослідження. Тому вважаємо за доцільне зупинитись на їх визначенні.

У руслі понять, що характеризують загальноосвітнянський контекст, ми визначимо поняття “освіта”, “професійна освіта”, “виховання”, “виховання й розвиток”, “розвиток особистості”.

Проведений нами аналіз словників засвідчив наявність різноманіття тлумачень поняття “освіта”. Його визначають як “сукупність знань, отриманих у результаті навчання; рівень знань, здобутих у процесі навчання; освіченість; підвищення рівня знань; навчання; процес засвоєння знань; загальний рівень знань” [5]; “систему навчально-виховних заходів; систему закладів і установ, через які здійснюються ці заходи” [12]; “процес здобуття (передачі), розширення, підвищення рівня знань; сукупність систематизованих знань, умінь, навичок, набутих у результаті навчання; загальний рівень знань людини, що часто співвідноситься з рівнем навчального закладу, який вона закінчила або в якому навчалася; система закладів і установ, призначених для навчання” [11]; “духовне обличчя людини, яке складається під впливом моральних і духовних цінностей, що є надбанням її культурного кола, а також процес виховання, самовиховання, впливу, шліфування, тобто про-

цес формування обличчя людини. При цьому головним є не обсяг знань, а поєднання останніх з особистісними якостями, вміння самостійно розпоряджатися своїми знаннями. За визначенням, прийнятим XX сесією генеральної конференції ЮНЕСКО, під освітою розуміється процес і результат удосконалення здібностей і поведінки особистості, при якому вона досягає соціальної зрілості та індивідуального зростання. В освіті завжди є формальний аспект, тобто духовна діяльність або духовна здатність (яка розглядається поза залежністю від відповідного часу)” [6].

С.О. Михаць наголошує, що освіта – це “соціально-економічні відносини між людьми у всіх сферах суспільного відтворення, які виникають з приводу навчання, виховання, підготовки робочої сили відповідних кваліфікаційних рівнів для різних галузей, що здійснюється спеціальними організаціями, закладами та установами державної, колективної та приватної форм власності” [8, с. 11].

Привертає увагу дослідження, яке провела Л.В. Безкоровайна щодо визначення поняття “освіта” [3, с. 12–14]. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури автором з’ясовано, що поняття “освіта” визначають як процес і результат оволодіння людиною системою наукових знань, пізнавальних умінь і навичок, формування їх на основі світогляду, моральних та інших якостей особистості, розвитку її творчих сил і здібностей... результат не тільки навчання, а й самоосвіти і впливу засобів масової інформації (В.І. Жолдак, С.Г. Сейранов); засіб і умову організації життєдіяльності кожного студента, що будується на таких видах діяльності, як пізнання, перебудова та ціннісна орієнтація (В.О. Черкасов, В.Г. Макаренко). Л.В. Безкоровайна стверджує, що за визначенням Ю.Г. Татура, результатом освіти має бути сама людина, яка пройшла навчання в певній освітній системі, її досвід як сукупність сформованих інтелектуальних, особистісних, поведінкових якостей, знань і вмінь дає їй змогу адекватно діяти на основі цих знань у будь-якій ситуації. Також дослідниця з’ясувала, що М.І. Карєєв визначив головну мету освіти таким чином: мета освіти – індивідуальна, а не соціальна, в освіті не повинно бути нічого, що не потрібно було б самому індивіду [3, с. 12–14].

Освіта сьогодні активно перебудовується як особистісно орієнтована або індивідуально розвивальна й ставить перед дослідниками багато питань.

Насамперед у педагогічній реальності виникла проблема екстенсивного зростання знань, що приводить до необхідності перебудови системи освіти таким чином, щоб особистість могла вмістити в себе весь цей простір знань, який збільшується. Є всі підстави вважати, що теорія освіти повинна збагатитися необхідним компонентом – особистісною освітою (Г.С. Батищев, А.А. Бодальов, Н.Ф. Тализіна та ін.). Тобто такою освітою, що зможе дати не тільки й не стільки певний обсяг знань, а й створити “простір осмислення” цього знання, точніше, можливість осмислення самої особистості у світі знань.

Однак зміна парадигми освіти не означає відмову від “освіти знанням”. Цей перехід передбачає обов’язкове включення супутнього й розвивального компонента – “освіти особистістю”, оскільки яким би не був набір навчальних дисциплін, усе визначає світорозуміння й світогляд педагога (В.В. Сериков).

Перехід до особистісно орієнтованої парадигми освіти зумовлює зміну цільових, змістовних і процесуальних характеристик освіти.

Освіта сьогодні прагне до звільнення від анонімності, знеособленості учасників освітнього процесу. Класична ідея педагогічної думки про те, що у навчанні

все засновано на особистості, визначає залежність педагогічного процесу від педагогічної індивідуальності.

Особистісний підхід в освіті можна розуміти як спільну діяльність, яка ґрунтується на реалізації можливостей особистості як учня, так і педагога. Суть такого підходу передбачає цілісність особистості викладача.

Педагогічна позиція, визначаючи характер взаємодії в педагогічному процесі, визначає її гуманістичну спрямованість.

Ми дотримуємося фундаментального розуміння предмета педагогіки як науки про систему освітніх процесів. Категорія “освіти” посідає в педагогіці центральне місце.

Наше трактування поняття “освіти” співзвучне визначенню М.Т. Громкової, яка стверджує, що освіта є процесом зміни образів усередині людської особистості [7].

Аналіз розвитку педагогічної теорії й практики засвідчив, що на всіх етапах становлення професійної освіти вчені шукали нові підходи до підготовки майбутнього вчителя, адекватні існуючим соціокультурним вимогам.

Питання підготовки учителя до майбутньої професійної діяльності були предметом уваги таких видатних педагогів минулого, як Я.А. Коменський, К.Д. Ушинський, П.Ф. Лесгафт та ін.

Розробкою наукових основ професійної підготовки вчителя займалися такі радянські діячі освіти, як Н.К. Крупська, А.В. Луначарський, П.П. Блонський, С.Т. Шацький та ін.

Сьогодні процес професійної підготовки педагогічних кадрів для вітчизняної школи й для всієї структури освіти вийшов на якісно новий етап розвитку.

У Великій радянській енциклопедії поняття “професійна освіта” тлумачиться як освіта, яку здобувають у процесі навчання у вищих, середніх спеціальних і професійно-технічних навчальних закладах [4].

Г.К. Селевко зазначає, що “зміст освіти збагачується новими процесуальними вміннями, розвитком здатностей оперуванням інформацією, творчим вирішенням проблем науки й ринкової практики з акцентом на індивідуалізацію утворювальних програм” [10].

Освіта передбачає цілісність виховання, навчання й розвитку, що визначають логіку освітніх процесів.

Взаємозв’язок між процесами виховання, навчання й розвитку адекватні взаємозв’язкам між компонентами освітнього процесу: цілями, змістом і методами.

В Українському педагогічному словнику поняття “виховання” тлумачиться як “процес цілеспрямованого, систематичного формування особистості, зумовлений законами суспільного розвитку, дією багатьох об’єктивних і суб’єктивних факторів. У широкому розумінні виховання – це вся сума впливів на психіку людини, спрямованих на підготовку її до активної участі у виробничому, громадському й культурному житті суспільства. Сюди входить як спеціально організований вплив виховних закладів, так і соціально-економічні умови, що діють певною мірою стихійно. У вузькому розумінні слова виховання є планомірним впливом батьків і школи на вихованця. Метою виховання є сприяння розвитку у вихованця виявленого обдарування чи стримання якихось задатків відповідно до мети (“ідеал виховання”). Засобом виховання є насамперед приклад, який вихователь подає вихованцеві, потім – наказ (вимога й заборона), переконання, привчання й навчання. Виховання поши-

рюється на тіло, душу й дух і ставить завданням утворення із задатків і здібностей, що розвиваються, гармонійного цілого, а також набуття підростаючим вихованцем сприятливих для нього самого і для суспільства душевно-духовних установок стосовно до інших людей, сім'ї, народу, держави тощо. Виховання з боку батьків і школи припиняється з втратою ними авторитету у вихованця” [6].

Аналіз психолого-педагогічної літератури, який провела Л.І. Іванова, засвідчив наявність розбіжностей у визначенні поняття “виховання” [8, с. 21]. За твердженням дослідниці, його тлумачать як процес набуття навичок поведінки, які прищеплюються школою, родиною, середовищем та знаходять прояв у суспільному житті, а виховати – виростити, надавши освіту, навчивши правилам поведінки; процес систематичного та цілеспрямованого впливу на духовний і фізичний розвиток особистості з метою підготовки її до виробничої, суспільної й культурної діяльності; процес підготовки людини до сучасної або майбутньої життєдіяльності (В.М. Галузинський, М.Б. Євтух); формування системи особистісних змістів (Т.В. Іванова); процес передачі старшими поколіннями суспільно-історичного досвіду новим поколінням з метою підготовки їх до життя та праці (С.І. Подмазін); процес, що веде до формування засобами педагогічного впливу високої культури особистості відповідно до вимог наступного етапу розвитку світової спільноти (Л.П. Сущенко).

Нам імпонує думка вчених В.А. Хор’якова та Л.І. Безуглої, які зазначають, що виховання є процесом надзвичайно складним, багатобічним і разом з тим комплексним. Науковці наголошують, що різні сторони виховання повинні формуватися одночасно, у тісному взаємозв’язку й взаємозумовленості. На нашу думку, фізична культура як органічна частина культури, вирішуючи свої специфічні завдання, одночасно тією чи іншою мірою впливає всебічно на виховання особистості, й наперед на виховання її духовних і моральних якостей.

В Українському педагогічному словнику подано таке визначення понять “виховання” й “розвиток”: “індивідуальний розвиток людини – ряд послідовних кількісних і якісних змін, яких зазнає її організм від моменту зародження й до кінця життя, становлення людини як соціальної істоти. Виховання починається з народження людини й відіграє важливу, хоча й різну роль у всіх формах і на всіх етапах розвитку особистості. Між вихованням й розвитком існує тісний взаємозв’язок. Не лише розвиток особистості залежить від виховання, а й виховання від розвитку. Правильне розуміння взаємозв’язку виховання й розвитку, спростовуючи фаталістичні концепції психічного розвитку особистості, має важливе значення для наукового обґрунтування методів педагогічного керівництва всебічним розвитком особистості” [6].

Щодо визначення поняття “розвиток особистості”, то в Українському педагогічному словнику пропонується тлумачення його як “процесу формування особистості як соціальної якості індивіда в результаті його соціалізації і виховання. Маючи природні анатомо-фізіологічні передумови до становлення особистості, дитина в процесі соціалізації вступає у взаємодію з навколишнім світом, оволодіваючи досягненнями людства. Оволодіння дійсністю в дитини реалізується в її діяльності за допомогою дорослих, тим самим процес виховання є провідним у розвитку її особистості. Розвиток особистості відбувається в діяльності, яка керується системою мотивів, притаманних цій особистості. Як передумова й результат розвитку особистості виступають потреби” [6].

Особистісна взаємодія в педагогічному процесі повинна ґрунтуватися на внутрішній потребі педагога бути максимально налаштованим на діалог зі студентом, на співробітництво й співтворчість. Ми вважаємо, що гуманістична позиція педагога повинна бути заснована на збереженні педагогом своєї особистої цілісності та розуміння цілісності особистості студента.

Висновки. Таким чином, на основі аналізу психолого-педагогічної літератури нами розглянуто загальноосвітнянський контекст складової підготовки майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності, а саме: “освіта”, “професійна освіта”, “виховання”, “виховання й розвиток”, “розвиток особистості”.

Література

1. Закон України “Про вищу освіту” від 17 січня 2002 р. № 2984-III // Збірник основних нормативних актів про вищу освіту, наукову діяльність, підготовку та атестацію наукових кадрів (станом на 01.02.2003 р.). – Х. : Гриф, 2003. – С. 37–95.
2. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті // Освіта. – 2002. – 24 квітня – 1 травня (№ 26). – С. 2–4.
3. Безкоровайна Л.В. Формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до впровадження технології спортивного менеджменту : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л.В. Безкоровайна ; Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2009. – 279 с.
4. Большая советская энциклопедия : в 30 т. – 3-е изд. – М. : Советская энциклопедия, 1975. – Т. 27 : [Ульяновск–Франкфурт]. – 624 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2005. – 1728 с.
6. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко ; голов. ред. С. Головка. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.
7. Громкова М.Т. Психология и педагогика профессионального образования / М.Т. Громкова. – М. : Академия, 2000. – 568 с.
8. Іванова Л.І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л.І. Іванова ; Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2006. – 198 с.
9. Михаць С.О. Роль освіти як фактора економічного зростання в умовах перехідної економіки : автореф. дис. ... канд. економ. наук : 08.01.01 / С.О. Михаць ; Київський Національний економічний університет, 2004. – 34 с.
10. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: учеб. пособие для пед. вузов и ин-тов повышения квалификации / Г.К. Селевко ; Проф. пед. б-ка. – М. : Нар. образование, 1998. – 255 с.
11. Тлумачний словник української мови : понад 12 500 статей (близько 40 000 слів) / за ред. д-ра філологічних наук, проф. В.С. Калачника. – 2-ге вид., випр. і доп. – Х. : Прапор, 2005. – 992 с.

СВИРИДОВА Г.Г.

МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Осмислення теоретичних ідей минулого з позиції сучасності є проявом зрілості педагогічної науки, готовності до узагальнення і систематизації її надбань, адже в арсеналі минулого знаходиться чимало відкриттів та ідей, справжня актуальність яких стає зрозумілою лише з часом. У сучасних умовах одним з головних пріоритетів виховання молоді має бути формування духовності людини, зокрема розвиток її морально-естетичних відчуттів.